

Op zoek naar een handboek

THE CAMBRIDGE HISTORY OF LATIN AMERICA (CHLA)

VOL. III, FROM INDEPENDENCE TO 1870 (CAMBR. 1985)

A. OUWENEEL

De Cambridge University Press kwam een aantal jaren geleden met een ambitieus plan. Men had de bedoeling in acht delen een overzicht te publiceren van de geschiedenis van Latijns-Amerika, vanaf de eerste Europese contacten met de inlandse bevolking in de late vijftiende eeuw tot en met de schier onoverzienbare schuldenlast van de Latijnsamerikaanse landen in onze jaren.

In de toelichting op dit plan meldt de uitgever, dat in elk deel de economische, sociale, politieke en culturele geschiedenis uitvoerig zal worden belicht. Inmiddels zijn drie delen op de markt verschenen: de beide eerste delen behandelen de koloniale periode -circa 1520 tot circa 1820-, het derde deel bespreekt de tijd na de onafhankelijkheidsverklaring tot circa 1870. In de komende jaren mogen we twee delen tegemoet zien over de periode 1870-1930 -toen Latijns-Amerika werd geconfronteerd met de verschijnselen van het moderne imperialisme- en drie delen over de contemporaine periode, vanaf 1930.*

De beide eerste delen waren verrassend. De verzamelde artikelen geven een zeer goed beeld van de moderne opvattingen in de historiografie van de koloniale tijd. Beide bundels mogen -samen met het uitstekende overzicht van Lockhart en Schwartz, *Early Latin America* (Cambridge 1983) en de bundel die werd samengesteld door Johnson, Bakewell en Dodge, *Readings in Latin American history I, The formative centuries* (Durham 1984)- worden beschouwd als de opvolgers van het populaire en veelgelezen boek van Stein en Stein, *The colonial heritage of Latin America* (New York 1970). In de Cambridge-bundels komen bekende specialisten aan het woord die elk op heldere wijze een aspect van de koloniale geschiedenis bespreken, zoals de uitgever zich dat moet hebben gewenst. Ondanks enkele

verouderde opstellen -Florescano, Gibson- is het heersende paradigma in overeenstemming met wat een aantal auteurs al in enkele gezaghebbende wetenschappelijke tijdschriften heeft verwoord. (Zie bijvoorbeeld Lockhart, Tulchin en Van Young in de *Latin American Research Review (LARR)*, Mörner, Bauer en Borah in de *Hispanic American Historical Review (HAHR)* en een zestal auteurs in een themanummer van de *HAHR* over de bijdrage van de Noordamerikaanse historici aan de Latijnsamerikaanse geschiedschrijving.)¹ Uit het werk van deze auteurs komt naar voren, dat studies die twintig of meer jaar geleden verschenen zijn als sterk verouderd mogen worden beschouwd. Van Young stelt in de *HAHR* van 1985 het volgende: "It is obvious that the real break comes after 1970, indicating that the take-off in late colonial and early national studies has been with us not even fifteen years, (...)"² Dit lijkt mij een bijzonder belangrijk criterium om een serie als de *CHLA* te beoordelen. Er speelt echter nog een ander punt mee. De geschiedschrijving van Latijns-Amerika staat over het algemeen sterk in het licht van het vraagstuk van ontwikkeling en onderontwikkeling, ook wel het Noord-Zuid-conflict genoemd. Het 'moderne' historische onderzoek van het continent is in grote lijnen een reactie op de discussie die in de jaren zestig werd gevoerd door ontwikkelingseconomen, niet-westers sociologen en antropologen. Hier mogen we niet aan voorbij gaan, alvorens ons een oordeel te vormen over het derde deel van de *CHLA*. Voor de duidelijkheid beperken we ons tot de door de Spanjaarden gekoloniseerde gebieden: Mexico, Centraal-Amerika en de Andes-landen.

Bij het verklaren van de achterstand die de landen van Latijns-Amerika in sociaal-economisch opzicht hebben op Europa en de Verenigde Staten maken de ontwikkelingstheoretici vrijwel zonder uitzondering gebruik van het zogenaamde latifundium/minifundium-model. De structuur van het platteland wordt volgens dit model gekenmerkt door latifundia die hun grootgrondbezit slechts voor een deel onder de ploeg hebben, naast minifundia, waarvan de grond volledig en intensief wordt bebouwd. De latifundia zijn in twee soorten onder te verdelen: op de ene is men zelfvoorzienend en bedient men zich van tamelijk

extensieve produktie-technieken, op de andere produceert men handelsgewassen voor de export met behulp van zeer intensieve technieken. De laatste, zo menen de ontwikkelingstheoretici, kwam het meeste voor. De exportproduktie wordt karakteristiek genoemd voor de latifundia-sector van de economie; zij is in handen van een kleine elite. Het overgrote deel van de boeren leidt een leven met erg weinig middelen van bestaan op keuterbedrijven, de minifundia. Het gevolg van de sterke concentratie van het grondbezit in handen van enkelen is een 'verscherpde hiërarchische sociale structuur op het platteland'.

Verschillende ontwikkelingstheoretici beweren dat er een verband bestaat tussen de rijkdom van de ene groep en de armoede van de andere. De concentratie van grond in handen van de elite is in de loop der tijd eerder toegenomen dan afgenomen. De op exportproduktie gebaseerde rijkdom van de latifundistas hing samen met een toenemende penetratie van het kapitalisme in de economie van Latijns-Amerika. Veel kleine boeren verloren hun grond en hadden geen alternatief dan extra arbeid te verrichten in de kapitalistische sector. Ze kregen niet al te hoge lonen, omdat het loon slechts een aanvulling behoefde te zijn op datgene wat zij voor hun eigen levensonderhoud produceerden. Door de lage lonen was de bedrijfsvoering van de latifundia goedkoop. Om deze reden spreekt de ontwikkelingseconoom De Janvry in zijn boek *The agrarian question and reformism in Latin America* (Baltimore 1981) van functioneel dualisme: de exportsector van de latifundia bestaat naast de zelfvoorzieningssector van de minifundia, maar had zonder de laatste niet kunnen bestaan.

Het dynamische karakter van dit model draagt bij tot een voor de keuterboeren uitzichtloze positie. De toenemende verbreiding van de kapitalistische produktieverhoudingen impliceert een onvermijdelijke proletarisering van de boerenbevolking. De monopolisering van land door de kapitalistische sector dient te voorkomen dat de keuters zelfvoorzienend kunnen worden. De kleine boeren putten de grond uit, waardoor de vruchtbaarheid afneemt en het land uiteindelijk ten prooi valt aan erosie. De keuters worden zo tot een semi-proletariaat, dat in de eerste levensbehoeften kan voorzien met behulp van

het overgebleven lapje grond, maar verder afhankelijk is van het werk dat de kapitalistische sector te bieden heeft. Voor De Janvry is dit aanleiding te beweren dat de kleine boeren als groep kunstmatig in stand worden gehouden door de export-economie van de latifundia, zolang het voordeel van de lage lonen onmisbaar is bij de accumulatie van kapitaal. Ook de staat, zo meent De Janvry, kan het bestaan van keuterboeren rekken door middel van landhervormingsprogramma's in die gebieden waar de latifundia nog niet zonder goedkope arbeid kunnen, maar waar het proletariseringsproces te snel is verlopen. De Janvry en andere theoretici zien in de geschiedenis van Mexico het voorbeeld van deze ontwikkeling: de klassieke botsing tussen een almaar expanderend latifundisme en een steeds grotere verpaupering van de boerenbevolking. De Mexicaanse Revolutie van 1910 is in deze interpretatie het gevolg van het verzet van de keuters, die landhervormingen eisen en uiteindelijk -met medewerking van de overheid- ook krijgen.

Ook in het eerder genoemde werk van Stein en Stein, alsmede in studies van Chevalier, Munck, Goodman en Redclift, en Wolf, is de uitwerking van dit model terug te vinden.³ De auteurs hebben maar één verklaring voor het ontstaan van de verstikkende structuur op het platteland: de praktijk van het Spaanse kolonialisme. De fysieke dwang, de economische druk en het hiërarchisch karakter van de sociale en politieke organisatie van het Spaanse gezag hebben de verticale ruilsystemen en de afhankelijkheid van de Indiaanse boeren versterkt. Hierdoor werd de horizontale solidariteit in de boerengemeenschappen verbroken, zodat de Spaanse elite vrij spel kreeg. De boerengemeenschappen hadden buitengewoon weinig greep op hun sociale omgeving en waren niet of nauwelijks in staat zich te organiseren voor het verzet tegen de landheren.

De achtergrond van het Spaanse kolonialisme moet volgens de ontwikkelingstheoretici gezien worden in het kader van de moderne internationale arbeidsdeling, zoals die zich sedert de zestiende eeuw ontwikkelde. Deze gedachte is kernachtig verwoord door Eduardo Galeano, een populaire literair essayist. In de eerste regels van zijn boek *Las venas abiertas de América Lati-*

na uit 1971:

*Vanaf de ontdekking tot onze tijd toe is alles altijd omgezet in Europees en later in Noordamerikaans kapitaal en als zodanig is het geaccumuleerd en accumuleert het nog steeds in de machtscentra ver weg. Alles: de grond, haar vruchten en haar ingewanden die rijk zijn aan delfstoffen, de mensen en hun arbeids- en consumptiecapaciteit, de natuurlijke en de menselijke hulpbronnen. De produktiewijze en de klassenstructuur in elk land zijn in de loop der tijden van buitenaf bepaald ten gevolge van de inlijving in het universele raderwerk van het kapitalisme.*⁴

Men spreekt van een proces van doelbewuste onderontwikkeling van het platteland en de economie. De bedoeling was het moederland en zijn Europese handelspartners te voorzien van goedkope koloniale produkten en in Amerika ruimte te creëren voor de afzet van Europese nijverheidsprodukten. Onder de koloniale produkten namen edelmetalen, vooral zilver, de voornaamste plaats in. Daarom ontstonden er rond de zilvermijnen en later rond de plantages kernen met toeleveringsbedrijven, die voor de voedselproductie en de veeteelt dienden te zorgen. Reeds vóór 1700 konden de latifundistas zich ontwikkelen als de bevoorraders van de exportindustrie. Dat is de centrale idee van de afhankelijkheidstheorie: de ontwikkeling van het Noorden werd mogelijk door surplus-onteigening, overdracht van hulpmiddelen uit het Zuiden (Latijns-Amerika, Azië en Afrika). Er is geen ontwikkeling geweest zonder onderontwikkeling.

De ontwikkelingstheoretici baseren zich op literatuur van vóór 1970. Het 'moderne' historische onderzoek is grotendeels van ná 1970, hoewel achteraf gezien het beginpunt van de moderne interpretatie in de jaren 1963-1964 ligt met de publikatie van Charles Gibsons *The Aztecs under Spanish rule* (Stanford 1964) en van één der eerste boeken van Sherburne Cook en Woodrow Borah, *The aboriginal population of Central Mexico on the eve of the Spanish Conquest* (Berkeley en Los Angeles 1963). Het waren de eerste studies over de zestiende en zeventiende eeuw die gebruik maakten van veel ongepubliceerd bronnenmateriaal. De conclusies verschilden zozeer met die van bijvoor-

beeld Chevalier uit 1952, dat er voor jonge historici een uitdaging lag in het bezoeken van de archieven. Zij namen de uitdaging op grote schaal aan. Het resultaat is een groeiende lijst van studies over de sociaal-economische geschiedenis van Latijns-Amerika. Al deze studies sluiten aan bij de conclusies van Gibson, Cook en Borah. Het is duidelijk geworden dat het werk van Chevalier en de daarop gebaseerde werken van de Steins, Galeano en André Gunder Frank de afsluiting vormen van een reeks die tezamen mag worden bestempeld tot de "traditionele interpretatie".

De verandering na 1970 is indrukwekkend. In het moderne onderzoek wordt aangetoond dat het grootste deel van de bevolking in Latijns-Amerika niet deelnam aan de produktie van zilver of van plantageprodukten, noch werkzaam was in de toeleveringsbedrijven voor de zilver- en plantage-centra. De plantages behoorden tot de economie van de uiterst dunbevolkte kustgebieden en de mijnbouw vond plaats in enige geïsoleerde enclaves in het hooggebergte. Ook toonde men aan dat de transatlantische handel nimmer een imposante omvang had gekregen, of zoals David Brading in zijn bijdrage in de *CHLA* schreef:

By 1789 the produce shipped from the French colony of Saint-Dominque came close to equaling the value of the exports of the entire Spanish empire in the New World. Clearly, if the export-earnings of the 14½ million inhabitants of Spanish America barely exceeded the output value of a single island in the Caribbean, it was because the bulk of its population found occupation and sustenance in the domestic economy.

Eén van de belangrijkste kenmerken van de 'moderne' historiografie van Latijns-Amerika is het accent dat wordt gelegd op het regionale onderzoek en de binnenlandse economie.

Het nederzettingenpatroon van ongeveer vijftientig van elkaar gescheiden regio's vertoont tijdens de koloniale periode opvallend veel overeenkomst met dat van vóór-Spaanse tijd. Op een enkele uitzondering na, waren de Spanjaarden vooral naar de oude Indiaanse kernen getrokken. Ofschoon het aantal studies over de veranderingen in de Indiaanse dorpsgemeenschappen gedurende de koloniale periode relatief klein is, kunnen toch een

paar conclusies worden getrokken. De traditionele opvatting, die stelt dat de Indianen van hun beste gronden werden verdreven, mag als weerlegd worden beschouwd. Recente studies tonen aan dat de Indiaanse gemeenschappen in de onderzochte regio's de verovering hebben overleefd. Ze waren in staat het grootste deel van hun grondbezit te behouden en slaagden erin het Spaanse beleid -met name dat van de hervestigingsprogramma's- aan te wenden om de omvang van hun grondbezit wettelijk vast te laten leggen en de kwaliteit ervan te verbeteren. Zij waren ook in staat pre-Spaanse cultuurelementen te assimileren in het door de overheid opgedrongen katholieke geloof. Het sociale leven in de dorpen verschilde niet veel met dat van vóór de verovering. In het algemeen komt uit het onderzoek een sterke, zelfbewuste boerenstand naar voren, die het nog omvangrijke grondbezit met behulp van de middelen die de overheid bood met succes verdedigde. In een overzichtsartikel in de *Latin American Perspectives* van 1985 noteert Steve Stern enigszins verbaasd dat "legal tactics mushroomed into a major strategy of Indian life"⁵. De leden van de gemeenschappen waren geen willoze ondergeschikten van de 'hacendados' en plantage-eigenaren; ze leverden juist een belangrijke eigen bijdrage aan de interne, regionale economieën van het continent.

De sterke boerenstand was een factor waar de latifundistas rekening mee dienden te houden. De grootgrondbezitters hadden niet genoeg macht om de dorpsgemeenschappen van hun grondbezit en waterrechten te beroven. Er was geen sprake van een voortdurende groei van het grondbezit in handen van Spaanse latifundistas ten koste van de Indiaanse gemeenschappen. Pas in de laatste decennia van de achttiende eeuw nam het aantal serieuze conflicten rond het grondbezit toe. Dit was echter in de eerste plaats het gevolg van een snelle bevolkingsgroei in de gemeenschappen, waardoor de behoefte ontstond meer land in eigen beheer te krijgen. De gemeenschappen hadden veel grond verpacht aan 'hacendados' of kleine, commerciële boeren. Via de rechtbank trachtten ze de grond vrij te maken voor verdeling onder de eigen bevolking. De 'hacendados' zagen dit als onteigening en beschuldigden de overheid ervan teveel op de hand van de Indianen te zijn. De indruk bestaat dat dit inderdaad het geval

was. Als de dorpen konden aantonen dat de bewuste gronden absoluut onontbeerlijk waren, kregen ze van de rechtbank het gelijk aan hun kant.

De haciendas waren bovendien weinig stabiele bedrijven. Ze wisselden erg vaak van eigenaar en kenden zelden lang eenzelfde omvang. Dat snel wisselende grondbezit had enige duidelijk aanwijsbare oorzaken. In de eerste plaats kon in het Spaanse erfrecht elke erfgenaam aanspraak maken op een gelijk erfdeel. Als een gezinshoofd niet net zoveel haciendas had als kinderen, leidde dat tot opsplitsing van de bedrijven. Het was wel mogelijk dat één der erfgenamen de anderen uitkocht, maar daarmee belastte hij zijn bedrijf meestal met een zware schuld. In de tweede plaats waren de noodzakelijke investeringen zo hoog en de gemiddelde opbrengst zo laag dat de bedrijven allerlei leningen moesten sluiten, die de balans drukten. Bij elk inzaken van de conjunctuur gingen er bedrijven bankroet. De grenzen van het grondbezit in de koloniale tijd bleven geen twee generaties ongewijzigd, zelfs niet in de kleinste vallei.

Als goed ondernemer was de 'hacendado' op de hoogte van het commerciële potentieel van zijn bedrijf. Dat probeerde hij zoveel mogelijk te benutten, ook al waren de commerciële vooruitzichten door het onbetrouwbare klimaat, tekort aan financiële middelen, hoge transportkosten en schulden zeker niet altijd gunstig. Ondanks het duidelijk commerciële karakter van de koloniale hacienda vond de grote expansie van de hacienda-economie in de negentiende eeuw plaats. De overheersing van het grote agrarische bedrijf wordt door hedendaagse auteurs een typisch negentiende eeuws fenomeen genoemd. Ook toen waren de regionale verschillen echter overweldigend. In Peru schijnt de hacienda in het hoogland tussen 1880 en 1930 een minder monetair bedrijf te zijn geworden door een meer in zichzelf gekeerd produktiesysteem te hanteren. Aan de kust voltrok zich echter een grote modernisering, waarbij Aziatische migranten werden ingeschakeld. In Mexico integreerde de hacienda-economie pachters en deelpachters, wat in sommige streken het gevolg was van een minder commerciële produktiewijze, doch in andere juist een aanpassing aan de groei van de markt. Veel haciendas werden opgekocht door rijke Europese immigranten, die trachtten de Euro-

pese commerciële landbouw in Latijns-Amerika voort te zetten. Het was daarvoor niet nodig voor de export te produceren, integendeel, de grootste markt lag in de snel groeiende steden op het continent zelf.

De negentiende eeuw in Mexico wordt vooral gekenmerkt door de opkomst van een rurale middenklasse, de 'rancheros'. Deze groep deelde de culturele en politieke waarden van de boerengemeenschappen waaruit ze afkomstig was, maar bleek de armoede ontgroeid; in menig opzicht stonden de 'rancheros' tussen de 'hacendados' en de kleine boeren in. Een bipolaire stratificatie van rijke landheren tegenover arme boeren, zoals door auteurs als De Janvry gepresenteerd, negeert de complexiteit van de sociaal-economische ontwikkeling van de verovering tot in onze tijd volledig. Deze miskennis geldt met name de 'rancheros' in Mexico.

De 'rancheros' hebben zich in de negentiende eeuw actief met de politiek bemoeid. In een tijd waarin de staatsstructuren zwak ontwikkeld waren, zagen zij voor zichzelf een rol weggelegd als de regionale vertegenwoordigers van de nationale staat. Hun tegenstrevers waren de 'hacendados', die na het wegvallen van de Spaanse staat de regionale macht voor zich opeisten. De 'rancheros' wierpen zich op als de kampioenen van de kleine boerenstand en beloofden de rust te brengen waar de boeren om vroegen. Met behulp van hun cliëntèle in de boerengemeenschappen konden de 'rancheros' lokale machtsblokken vormen, die de boeren niet alleen politiek, maar juist ook economisch bestaanszekerheid boden. De centrale Mexicaanse overheid was deze regionale machtsvorming een doorn in het oog en met name de dictator Porfirio Díaz (1876-1911) heeft gepoogd de lokale leiders, de 'caudillos', hun macht te ontnemen. Hoezeer dit mislukt is, blijkt uit de revolutie van 1910, die door de 'rancheros' is gebruikt om hun stempel op de nationale politiek te drukken. De Mexicaanse Revolutie is -veel meer dan een boerenopstand tegen de grootgrondbezitters- een strijd geweest van regionale groepen om hun macht te consolideren en, toen dat mogelijk werd, uit te breiden tot op nationaal niveau.

De beide eerste delen van de *CHLA* geven de koloniale geschiedenis weer, zoals die uit het moderne historische onderzoek naar voren komt. Daarmee is duidelijk gemaakt dat de theorievorming in de ontwikkelingswetenschap bijstelling behoeft. Het latifundium/minifundium-model dient vervangen te worden door iets nieuws en de *CHLA* kan de ontwikkelingstheoretici daarbij bijzonder van dienst zijn. We hadden verwacht, dat het derde deel, waarin de periode 1820-1870 wordt besproken, op de ingeslagen weg zou voortgaan. We hadden een kort overzicht verwacht van de gebeurtenissen tijdens de onafhankelijkheidsoorlog en van de regeringswisselingen, en een uitgebreide sociaal-economische analyse van het soort dat de voorgaande delen kenmerkte.

Deze verwachting is niet uitgekomen. Afgaande op het derde deel van de *CHLA*, lijkt het of de periode 1820-1870 slechts een politieke ontwikkeling kende. Ongeveer zeshonderd van de negenhonderdvijfenveertig pagina's zijn gewijd aan politiek en enige economische achtergrondinformatie, ongeveer veertig pagina's aan het culturele leven en zo'n vijftig pagina's aan de economie en de samenleving van Spaans Amerika sedert de onafhankelijkheid -een goed overzichtsartikel van de Argentijn Halperín Donghi. Het is verbazingwekkend te constateren, dat zelfs bekende sociaal-economische historici hun vakterrein verlaten voor een gedetailleerd relaas over elke president, vrijwel elke generaal, of andere nationale helden van de vroeg-nationale periode en hun daden.

Jan Bazant bijvoorbeeld, de auteur van twee uitstekende boeken over het sociaal-economisch leven in het 19de eeuwse Mexico -één over de 'desamortización' van het kerkelijk bezit en één over het leven op enkele haciendas in de deelstaat San Luis Potosí- beperkt zich tot een verhaal over de Mexicaanse politici Iturbide, Santa Ana, Guerrero, Gómez Farfás, Lerdo en Juárez. Richard Graham loopt na een helder overzicht van de sociaal-economische situatie in Brazilië rond 1850, vast in een veel te lang relaas over de veranderingen in het landsbestuur naar aanleiding van de oorlog met Paraguay. John Lynch heeft zeer veel tekst nodig voor een schets van het leven van de Argentijnse dictator Juan Manuel Rosas (1835-1852), en verklaart

diens hegemonie met de woorden: "He was in part a creature of circumstances." Naast het reeds genoemde opstel van Halperin Donghi ontstijgt alleen de bijdrage van Malcolm Deas over Venezuela, Colombia en Ecuador het niveau van veldslagen en regeringswisselingen.

Het meest opmerkelijk is wel, dat er weinig nieuws wordt verteld. We treffen ook nauwelijks de heldere samenvattingen aan, die de beide eerste delen zo nuttig maken. De gebeurtenissen die in dit derde deel zo uitvoerig aan de orde komen, staan veel overzichtelijker beschreven in het boek van Benjamin Keen en Mark Wasserman, *A short history of Latin America* (2nd edition; Boston 1984). Dat boek heeft bovendien het voordeel, dat de auteurs verbanden leggen tussen de politieke gebeurtenissen en de economische ontwikkelingen. De uitgever van de serie heeft het niet aangedurfd ook voor de recentere geschiedschrijving het meest moderne onderzoek te gebruiken. Juist vanwege het ontwikkelingsaspect van de Latijnsamerikaanse geschiedenis, mag bovendien een overzichtswerk als de *CHLA* worden beoordeeld op punten die ontwikkelingstheoretici zullen aanspreken. Traditionele geschiedschrijving, over grote mannen en helden, draagt daar weinig toe bij. In dit opzicht schiet het derde deel van de *CHLA* tekort, waar de beide eerste delen juist zo bijzonder verdienstelijk zijn.

Hoewel de opstellen een encyclopedisch overzicht bevatten van de gebeurtenissen op het politieke vlak tussen 1820 en 1870, bieden ze weinig inzicht in de Latijnsamerikaanse samenleving van die tijd. We mogen ons afvragen of een zo korte periode wel de publikatie van een boek van ruim negenhonderd pagina's rechtvaardigt (de beide koloniale delen tellen samen veertienhonderd bladzijden). Het gebodene had samengevat kunnen worden in ongeveer één vijfde deel van de tekst. Daarmee zou ruimte zijn ontstaan voor een veel modernere benadering. Het probleem is echter dat veel van het moderne onderzoek pas onlangs is verricht, of nog niet is afgerond (zie het artikel van Van Young in de *HAHR* van 1985). De onderzoeksresultaten stellen echter nu reeds de periodisering ter discussie: wellicht is de tijd van 1820 tot 1870 niet te scheiden van de voorgaande decennia. Er wordt gedacht aan een periode die zou lopen van 1750 tot 1850. Veel

van het moderne onderzoek concentreert zich op precies deze honderd jaar. Vanuit die optiek komt de publikatie van de *CHLA* eigenlijk te vroeg.

We mogen vaststellen dat het schrijven van een handboek over de Latijnsamerikaanse geschiedenis geen eenvoudige zaak is. Elke auteur staat voor de moeilijke taak het hedendaagse onderzoek naar de koloniale tijd -reeds uitvoerig gepubliceerd- te verbinden met het onderzoek naar de negentiende eeuw dat nog gaande is. Tevens moeten de turbulente politieke gebeurtenissen overzichtelijk worden samengevat. De "vormende" periode van Latijns-Amerika lag tussen 1600 en 1800. De kenmerken van de samenleving van die tijd moeten op hun moderne uitingvormen worden beschreven. Het Spaanse kolonialisme was -in de woorden van Adriaan van Oss en David Brading- vooral een *katholiek kolonialisme* (zie Van Oss' *Catholic colonialism: a parish history of Guatemala, 1524-1821* (Cambridge 1986) en Bradings "Tridentine Catholicism and enlightened despotism in Bourbon Mexico", *Journal of Latin American Studies* 15(1983)1-22). Dankzij de bekeeringstaak van de staat en de grote bemoeienis van de kerk met de sociale en politieke organisatie van Spaans Amerika kregen de boerengemeenschappen hun bestaansrecht in het Spaanse bestel. Hoe is dat in de negentiende eeuw geweest? Op deze en andere vragen die rijzen bij het lezen van de eerste twee delen van de *CHLA*, geeft het derde deel geen antwoord. De continuïteit van de serie is daarmee verbroken. De opzet doet vermoeden dat de antwoorden ook in de volgende delen niet zullen worden gegeven.

Ten slotte moet ook worden gevreesd, dat de opbouw van de serie te weinig recht doet aan de koloniale periode als de "vormende" tijd, ondanks de goede twee eerste delen. Als de serie zich in deze omvang voortzet, worden er ruim vijfduizend bladzijden over de jaren na 1820 gepubliceerd, zo'n dertig per jaar. De koloniale periode telt nu een kleine vijf bladzijden per jaar. Dit doet vermoeden dat de lezer zal verdrinken in het feitenmateriaal over de geschiedenis sinds 1820: de recentere geschiedenis wordt vele malen belangrijker gevonden dan de oudere geschiedenis. Dit is een idee dat in de hedendaagse historiografie als achterhaald wordt beschouwd.

* Van de *Cambridge Latin American History* zijn in het najaar van 1986 de delen IV en V verschenen; hierin wordt de periode 1870-1930 behandeld.

NOTEN :

1. James Lockhart, *LARR*(1973); Magnus Mörner , 'The Spanish American hacienda: a survey of recent research and debate' *HAHR* 53 (1973) 183-216; Arnold J. Bauer, 'Rural workers in Spanish America: problems of peonage and oppression' *HAHR* 59 (1979) 34-63; Joseph Tulchin, 'Emerging patterns of research in the study of Latin America', *LARR* 18 (1983) 85-94; Eric Van Young, 'Mexican Rural history since Chevalier : the historiography of the colonial hacienda', *LARR* 18 (1983) 5-61; Woodrow Borah, ' Trends in recent studies of colonial Latin American cities', *HAHR* 64 (1985) 535-554; Themanummer van de *Hispanic American Historical Review* 65, 4 (1985).
2. Van Young, ' Recent anglophone scholarship on Mexico and Central America in the age of Revolution (1700-1850)'. *HAHR* 65 (1985) 729.
3. Francois Chevalier , *Land and society in colonial Mexico: the great hacienda* (Berkeley and Los Angeles 1966; vert. van het Franse origineel uit 1952); Ronald Munck, *Politics and dependency in the Third World* (Londen 1984); D. Goodman en M. Redclift, *From peasant to proletarian* (Oxford 1984); Eric Wolf, *Europe and the people without history* (Berkeley 1982).
4. Vertaling van de hand van de auteur.
5. Steve J. Stern, 'Latin America's colonial history: invitation to an agenda', *Latin American Perspectives* (1985) no. 1 3-16.